

КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
Факультет права та міжнародних відносин
Юридична клініка «Астрєя»

ПРАВА ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

ДО ТИЖНЯ ПРАВА

І 75-річчя ЗАГАЛЬНОЇ ДЕКЛАРАЦІЇ ПРАВ ЛЮДИНИ

Збірник наукових праць за матеріалами круглого столу

7 грудня 2023 року

*Завгородня Ю.В.,
студентка IV курсу
Економіко-гуманітарного факультету
Донецького національного
технічного університету*

ПРИПИНЕННЯ АЛІМЕНТНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ У ЗВ'ЯЗКУ ЗІ ЗМІНОЮ МІСЦЯ ПРОЖИВАННЯ ДИТИНИ

Конвенцією про права дитини від 20 листопада 1989 р. (ч.ч. 1-2 ст. 27), яка ратифікована 27 лютого 1991 р. та набула чинності для України 27 вересня 1991 р. [1], передбачено, що держава визнає право кожної дитини на рівень життя, необхідний для фізичного, розумового, морального та соціального розвитку дитини. Положення Конвенції знайшли своє відображення в таких нормативно-правових актах, як Конституція України, Сімейний кодекс України (далі — СК України) тощо.

Конституція України визначає людину, її життя, здоров'я, честь, гідність, недоторканність та безпеку найвищою соціальною цінністю. Кожна дитина має право на такий рівень життя, який забезпечить її повноцінний фізичний, інтелектуальний, моральний, культурний, духовний і соціальний розвиток. Відповідно до частини статті 51 Конституції України та ст. 180 СК України, батьки мають обов'язок утримувати своїх дітей до досягнення ними повноліття [2; 3].

Якщо повнолітні діти продовжують навчання та залежать від фінансової підтримки, то батьки повинні надавати їм матеріальну допомогу до досягнення 23 років, при умові, що вони здатні забезпечувати таку підтримку. Проте, внаслідок життєвих обставин дитина може почати проживати з одним з тих батьків, який за рішенням суду чи за укладеним договором сплачував аліменти. Виникає питання про необхідність припинення цих фінансових зобов'язань. Нормативно-правові акти не містять норм, які б мали механізм автоматичного припинення аліментних зобов'язань з того із батьків, з яким почала проживати дитина. Невчинення

батьком/мати юридичних дій тягне за собою продовження аліментних зобов'язань того з ким дитина вже не проживає.

Якщо батьки зафіксували у нотаріально посвідченому договорі місце проживання дитини та порядок її утримання, то ситуацію можна врегулювати в аналогічному порядку. Мається на увазі, що батьки можуть укласти додаткову угоду до цього ж договору та вносять зміни з урахуванням нових життєвих обставин. Додаткові положення можуть містити в собі фіксацію нового місця проживання дитини та спосіб виконання аліментних зобов'язань тим із батьків, який тепер проживає окремо. Якщо сторони не дійшли згоди про зміну умов договору або якщо аліменти були призначені судом, стягнення аліментів може бути припинено лише за рішенням суду. Відповідно до цих умов, той із батьків, з яким почала проживати дитина (далі по тексті — позивач), має звернутися до суду із позовом про звільнення від сплати аліментів. Звертаючись до суду із такою заявою доцільно надати докази, які підтверджують: встановлений обов'язок сплачувати кошти на утримання дитини; зміну місця проживання дитини; відсутність заборгованості зі сплати аліментів за позивачем.

Якщо є рішення суду або договір, що встановлює обов'язок позивача сплачувати аліменти, суд визначає, яке зобов'язання припинилося і хто його виконав. Якщо дитина починає проживати з платником, а він у свою чергу продовжує сплачувати аліменти іншому з батьків, порушується право дитини на утримання та право власності платника [4].

Документально підтвердити нову адресу проживання дитини можна за допомогою документів, які складені службою у справах дітей та сім'ї, що підтверджують умови проживання дитини, листування між батьками, звіти психолога, різні довідки тощо. Основною метою цих доказів є підтвердження факту того, що дитина почала проживати з батьком/матір'ю, який подає заяву до суду з метою припинення стягнення з нього/неї аліментів. Необхідно приділити увагу доказам щодо відсутності заборгованості з виконання обов'язків утримання дитини. Це потрібно задля того, щоб запобігти передумовам для виникнення спору про стягнення певної частки коштів. Мається на увазі існування заборгованості зі сплати аліментів, яка може виникнути, коли дитина проживає з тим із батьків, хто первісно отримував аліменти [4].

Аналізуючи позицію Верховного Суду, можна стверджувати, що ухвалене судове рішення про стягнення аліментів з одного з батьків на користь іншого, має оцінюватися, враховуючи обставини, які змінилися після його ухвалення. Існування такого рішення не може слугувати основою для автоматичного стягнення аліментів з того із батьків, з ким проживає дитина на момент виникнення нового спору, тому що пріоритетом є найкращі інтереси дитини [4]. Якщо стягуються аліменти з одного з подружжя, з ким проживає дитина, тоді простежується суперечення новелам статті 181 СК України, в якій зазначено, що аліменти стягуються за рішенням суду з кожного з батьків дитини на користь того з них, з ким проживає дитина [3].

Посилаючись на ст. 141 СК України батьки мають однакові права та обов'язки щодо дитини, незалежно від їхнього шлюбного статусу. Навіть після розірвання шлюбу та роздільного місця проживання батьків і дітей, права та обов'язки відносно доньки/сина залишаються незмінними. Суд може за заявою платника звільнити його від виконання зобов'язання щодо сплати аліментів повністю або частково, якщо заборгованість виникла внаслідок тяжкої хвороби чи інших поважних обставин [3]. Положення, зазначене в СК України, не містить вичерпного переліку обставин, які можуть бути підставою для повного або часткового звільнення від зобов'язання. Суд у кожному окремому випадку прийматиме рішення про те, чи є обставини, про які заявляє платник аліментів, поважними. Він може бути повністю або частково звільнений від обов'язку сплачувати кошти на утримання дитини лише за наявності обставин, визнаних судом поважними. Однією з обставин, що підлягають встановленню в цьому випадку, є те, що той з батьків, хто проживає з дитиною на момент ухвалення рішення і на момент судового розгляду, є або одержувачем, або платником.

Згідно з п. 4 ст. 273 Цивільного процесуального кодексу України, у разі зміни обставин, що впливають на розміри, тривалість або припинення періодичних платежів, присуджених рішенням суду з відповідача, яке набрало законної сили, будь-яка зі сторін може подати новий позов для визначення нових умов сплати або звільнення від них [5]. Отже, позивач має повне право звертатися до суду із заявою про змінення розміру, строків сплати аліментів, чи навіть їхнього повного звільнення. Якщо спільна дитина сторін проживає

разом з позивачем, виникає необхідність у припиненні стягнення з нього аліментів. Суди звертають увагу на те, що відкриття виконавчого провадження про стягнення аліментів з позивача порушило його права та інтереси, оскільки він мав право вимагати утримання своєї дитини. Стягнення аліментів за період, протягом якого позивач не проживав з одержувачем, суперечить їх призначенню, яке полягає у задоволенні потреб дитини в харчуванні, догляді, одязі, гігієні, розвитку її здібностей тощо. [4].

Зміна обставин після винесення судом рішення про стягнення аліментів, тобто якщо судом буде встановлено факт проживання дитини з одним із батьків, а не з тим, з кого стягуються кошти на утримання сина/доньки, це є підставою для звільнення платника від обов'язку сплачувати аліменти відповідно до ч. 2 статті 197 СК України. Рішення про звільнення платника аліментів від сплати заборгованості також має узгоджуватись з найкращими інтересами дитини [3].

Пункти 1, 2 ст. 3 Конвенції про права дитини від 20 листопада 1989 року, що ратифікована Верховною Радою України 27 лютого 1991 року, і в якій передбачено, що найкраще забезпечення інтересів дитини є першочерговим завданням у всіх діях, що стосуються дітей, незалежно від того, здійснюються вони державними чи приватними органами соціального захисту, судами, адміністративними чи законодавчими органами. Дитині забезпечується захист і піклування, необхідні для її благополуччя, з урахуванням прав і обов'язків батьків, опікунів або інших осіб, які за законом несуть за неї відповідальність [1].

У постанові від 29.06.2022 у справі № 596/826/21 Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду підкреслює, що застосування статті 197 СК України попередніми інстанціями залежить від обставин кожної конкретної справи, тому що «обставина, яка має істотне значення» у розумінні цієї статті, у кожному випадку має індивідуальний характер, а питання про те, чи мають обставини, на які посиляється платник аліментів, істотне значення, у кожному конкретному випадку вирішує суд [6].

Це особливо важливо, якщо гроші були виплачені за рішенням суду і триває судовий розгляд. Якщо батьки отримують рішення про призупинення виплати аліментів, вони повинні звернутися

до державного або приватного виконавця, в залежності від того, хто здійснював примусове стягнення аліментів. Головною метою такого звернення є завершення виконавчого провадження за умови наявності рішення суду про припинення стягнення аліментів (яке набрало чинності) та відсутності заборгованості зі сплати аліментів у межах поточного виконавчого провадження [4].

Окрім заяв про припинення аліментних зобов'язань, доцільно просити суд визнати виконавчий лист, на підставі якого здійснюється стягнення, таким, що не підлягає виконанню. Зазначене обумовлено тим, що Закон України «Про виконавче провадження» не містить такої підстави для закінчення виконавчого провадження як «рішення суду про припинення стягнення аліментів» [7]. Таким чином, якщо суд не має наміру виконувати існуюче рішення, стягнення аліментів, швидше за все, вимагатиме окремого судового провадження для визнання рішення таким, що підлягає виконанню.

Норми українського законодавства закріплюють обов'язок утримання дитини до досягнення нею повноліття. Для забезпечення всебічного розвитку та виховання дитини матеріальні кошти є надзвичайно важливими в сучасному світі. І тому законодавець визначає інститут утримання дітей батьками і окреслює відповідні механізми та процедури для його реалізації. Особливу увагу слід звернути на зміну місця проживання дитини як підставу для припинення аліментних зобов'язань. Законодавство не передбачає автоматичного припинення аліментних зобов'язань для того з батьків, хто проживає з дитиною. За відсутності судового позову від одного з батьків, обов'язок утримання залишається за тим з них, хто більше не проживає з дитиною. Автори наголошують, що припинення виплати аліментів є дією, спрямованою на забезпечення найкращих інтересів дитини, а не бажанням одного з подружжя уникнути фінансової відповідальності. Гіпотетично, той з батьків, хто більше не проживає з дитиною, повинен вживати заходів, щоб запобігти стягненню аліментів з іншого з батьків. Як показує практика, це відбувається рідко, і задля захисту як інтересів дитини, так і того з батьків, з ким вона проживає, необхідні додаткові судові процедури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конвенція про права дитини ООН від 20.11.1989. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення: 29.11.2023).
2. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / Відомості Верховної Ради України, 1996, № 30, ст. 141 (дата звернення: 28.11.2023).
3. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 р. № 2947-III / Відомості Верховної Ради України. 2002. № 21-22. ст.135 (дата звернення: 28.11.2023).
4. Сібірцева О. Припинення стягнення аліментів у зв'язку зі зміною місця проживання дитини. URL: https://jurliga.ligazakon.net/aktualno/13209_pripinennya-styagnennya-alimentv-u-zvyazku-z-zmnoyumu-mstiya-prozhivannya-ditini (дата звернення: 29.11.2023)
5. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004. № 1618-IV / Відомості Верховної Ради України. 2004. № 40-41, 42. ст.492 (дата звернення: 29.11.2023).
6. Постанова Касаційного цивільного суду у справі № 596/826/21 від 29.06.2022. URL: https://verdictum.ligazakon.net/document/105110276?_ga=2.86873240.185417080.17009908471866768196.1675061198#_gl=1*8z1swf*_gcl_au*NzA0ODMxMjY4LjE2OTk1OTgxMDY. (дата звернення: 29.11.2023).
7. Про виконавче провадження: Закон України від 02.06.2016. № 1404-VIII / Відомості Верховної Ради. 2016. № 30. ст.542 (дата звернення: 29.11.2023).